

Мирковић, Зоран. *Карађорђево законик*. Београд 2008.

Нинчић, Жељко. „Корупција и реаговање државе”. *Безбедности*, бр. 3, 2011, 125–147.

Селаковић, Никола. *Душанов законик и њравни ѿрансијланији*. Београд 2007.

Marko Jovanović

HISTORICAL-LEGAL ANALYSIS OF THE CRIMINALIZATION OF CORRUPT PRACTICES IN OUR COUNTRY

Summary: Based on the historical-legal analysis of the criminalization of corrupt practices in our country, we can conclude that corrupt practices were noticed and incriminated in the Middle Ages. We can see that with the development of Serbia as a state, its reaction to corrupt practices, that is legal regulation of corrupt criminal acts, gradually developed, but also that corruption in our area has always been present to a considerable extent, especially in the period of the emergence of Serbia as a state and lack of adequate legal regulations. Initially, corrupt practices were primarily related to bribery of church officials and judges (Dušan's Code), and later expanded to bribery in the army (Karađorđe's Criminal Code), bribery of officials (Criminal Code), and all the way to modern criminal codes who incriminated corrupt practices in both the public and private sectors, as an attempt by the state to react by suppressing all forms of corrupt behavior and a harsh penal policy. The current Criminal Code of the Republic of Serbia, with all amendments, regulates a significant number of corrupt practices, meeting all standards of the international community set by international documents in the field of anti-corruption.

Keywords: corrupt practices, criminal offenses against official duties, historical development, legal development, criminalization, corruption

Примљено: 25. 4. 2022.

Прихваћено: 7. 7. 2022.

Сара Митић¹, асистент
Универзитет у Нишу
Правни факултет
Србија

УГОВОР О ОРТАКЛУКУ У РИМСКОМ ПРАВУ, СРПСКОМ ГРАЂАНСКОМ ЗАКОНИКУ И ОПШТЕМ ИМОВИНСКОМ ЗАКОНИКУ ЗА ЦРНУ ГОРУ²

Апстракт: Уговор о ортаклуку (*societas*), представља творевину римског права која као и већина уговора римског облигационог права указује на универзалност и трајни карактер римског права као посебне правне дисциплине. Настао са развојем економских односа, односно трговине, овај често коришћен инструмент римског облигационог права своје место налазио је у великим законцима грађанског друштва, али и у условима савременог права егзистира равноправно са осталим уговорима облигационог права. Из тог разлога овај уговор посебно буди пажњу како романиста тако и позитивиста, па је врло често проучаван, анализиран увек са новим закључцима.

Кључне речи: уговор о ортаклуку, римско право, Српски грађански законик, Општи имовински закон

О консенсуалним контрактима уопште

Консенсуални уговори³ су они уговори, код којих је за настанак облигационог односа била довољна проста сагласност воља без предузимања неких других аката.⁴

¹ sara.mitic@prafak.ni.ac.rs; Sara Mitić, University of Niš, Faculty of Law, Serbia

² Рад је настао као резултат финансирања од стране Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије према уговору евиденциони број: 451-03-9/2021-14/200120 од 24. 1. 2021.

³ D. 44, 7, 2, 1. *Consensu dicimus obligationem contrahi, quia sufficit eos qui negotia gerunt, consentire.* (Консенсуалним називамо оне облигације за чије је закључење довољна сагласност воља странака).

⁴ Наиме, и код других врста уговора је постојао *consensus*, али он није био довољан јер су били потребни неки други акти као што су предаја ствари – *re* (код реалних контраката), изговарање свечаних речи – *verbis* (код вербалних контраката), или испуњење писмене форме – *litteris* (код литерарних контраката).

„Consensu fiunt obligationes in emptionibus et venditionibus, locationibus conductionibus, societatibus, mandatis (Простом сагласношћу воља настају облигације у случају купопродаје, закупа, уговора о делу(најма), ортаклука и мандата)”⁵

Као такви, консенсуални контракти су изузетак од римског правила да из неформалних споразума не настаје по цивилном праву ваљана обавеза (контракт).⁶

Разлог настајања консенсуалних контраката лежи у оквиру права *ius gentium*-а.⁷ Наиме, када је у другој половини републике строги формализам постао кочница развијеног трговачког промета уопште, а посебно у међусобним односима римских грађана и перегрина који нису могли користити свечане форме *ius civile*, идеја консенсуализма је продрла у правну свест. Оваквим неформалним споразумима заштиту је дао првенствено перегрински претор у свом едикту (*edicta praetoria*) установљавањем процесних формула за покретање судског спора. Касније је и градски претор предвидео сличне формуле и добру веру (*bona fides*), као чињеницу о којој је судија морао да води рачуна приликом доношења пресуде.

Како је битан елемент консенсуалних уговора *consensus*, ови уговори настају чим стране уговорнице постигну сагласност о битним елементима. С обзиром да су консенсуални уговори били синалагматични односно обострано обавезујући (сем мандата) и да су почивали на принципу правичности и једнакости (*bonum et aequum*), једна страна није могла захтевати испуњење чинидбе од друге уколико сама претходно није понудила испуњење своје. Уколико би се то десило, она би била одбијена приговором *exceptio non adimpleti contractus*. С друге стране, уколико је страна већ извршила своју обавезу, није могла захтевати повраћај (реституцију) онога што је дала, већ је имала само право да захтева да и друга страна испуни свој део обавезе.

Пошто су се закључивали *nudo consensu*, консенсуални контракти су се раскидали, односно престајало је њихово правно важење на исти начин, неформалним споразумом (*contrarius consensus*), али само уколико ниједна страна није приступила испуњењу обавезе.⁸

Временом, услед учестале примене, ови су контракти добили специфичне инструменте заштите, именоване тужбе (*actio empti, venditi, locati, mandati* и *actio pro soci*) и на тај начин је јасно наглашена разлика између њих и осталих неформалних споразума.

⁵ Gai, Inst. 3, 135.

⁶ О томе: М. Horvat, *Rimsko pravo*, Zagreb, 1998, 267.

⁷ Према владајућем мишљењу, ови контракти су формуле добили пре него реални контракти *bonae fidei*, али свакако после *Lex Aebutia*, што значи најраније у другој половини II п.н.е. И тако од почетног начела: „*Nudum pactum non parit obligationem*”, Педије у II веку наше ере бележи да „нема уговора нити облигације која у себи не садржи сагласност воља” (*Nullum esse contractus, nula obligationem quae non habet in se conventionem*, D. 2, 14, 1, 3).

⁸ Опширније: Ж. Бујуклић, *Римско приватно право*, Београд, 2014, 353–354.

Појам, развој и врсте ортаклука у римском праву

Уговор о ортаклуку (*societas*) је обострано обавезујући консензуални уговор *bonae fidei* којим се две или више особа (*socii*) међусобно обавезују да постигну неку заједничку сврху заједничким улагањем средстава или рада.⁹

По својим особинама уговор о ортаклуку је консенсуалан, обострано обавезујући (*contractus bilaterales aequales*), посао *bonae fidei*, теретан и дуготрајан.

Консенсуаланост овог уговора огледа се у томе што се за пуноважност овог уговора тражи да воља буде трајна. Проста сагласност воља није довољна да би уговор произвео правно дејство. Улпијан ту сагласност назива *affectio societati*, слично установи брака, *affectio maritalis*. Или како каже Гај у својим Институцијама: „Manet autem societas eo usque, donec in eodem consensus perseverant. (Ортаклук траје све док између страна постоји сагласност воља)”¹⁰

Уговор о ортаклуку је обострано обавезујући, што значи да њиме ортаци стичу одређене обавезе и одређена права. Сваки је ортак за своје обавезе дужник према осталим ортацима, а заједно са осталим ортацима поверилац према сваком поједином ортаку.

Уговор о ортаклуку је посао *bonae fidei*. Код овог правног посла стране нису супротстављене, већ је то више однос сарадње ка остварењу заједничког, допуштеног циља. „Societas quodammodo ius fraternitatis in se habet” – Ортаклук има нечега братског у себи.¹¹

Уговор о ортаклуку је теретан. Њиме сваки ортак преузима обавезу уношења одређеног ортакког удела који се може састојати у новцу, стварима, правима или у раду.

Ортаклук (*societas*) треба разликовати од других облика удруживања, првенствено удружења или корпорације. *Universitates personarum* као заједница лица повезаних ради обављања заједничке професије, добротворне, религијске или културне деланости има својство правног лица, посебну имовину и представника који заступа интересе чланова. Насупрот томе, *societas* нема својство субјекта у праву већ то својство имају поједини ортаци. „Ортаклук се разликује и од *communio incidens*, настале случајно (*ex fortuna*, нпр. наслеђивањем), или од обичне сусвојине (нпр. ако два лица купе неку ствар ради заједничког коришћења)”¹²

Када посматрамо развој неког института кроз римску историју, можемо доћи до закључка да је скоро сваки институт имао свој пут развоја кроз два независна, али уско повезана правна система – *ius civile* и *ius gentium*.

То је случај и са ортаклуком.

⁹ М. Boras i L. Margetić, *Rimsko pravo*, Zagreb, 1986.

¹⁰ Gai, Inst. III, 151.

¹¹ D. Ulp. 17, 2, 63.

¹² Види: Ж Бујуклић, *op.cit.*, 390.

Consortium, стари облик породице, као заједница целокупне постојеће и будуће имовине, као и свих животних активности, Гај сматра једном врстом ортаклука својсвеном само римским грађанима (*genus societatis proprium civium Romanorum*).¹³ Такође, оваква универзална заједница је могла да настане и између других лица „по угледу на браћу” (*consortium ad exemplum fratrum suorum*), али је тада била потребна посебна форма у којој је учествовао магистрат (*certa legis actione* – вероватно неким обликом *in iure cessio*).¹⁴ Други извор ортаклука веже се за различита удруживања римских грађана која се јављају након пунских ратова. Она су настајала неформално и била су усмерена на различите привредне циљеве попут удружења закупаца пореза и јавних радова (*societas publicanorum*), трговача робовима (*societas venaliciozum*) или банкарских услуга (*societas argentarorum*).

„*Societates contrahuntur sive universorum bonorum sive negotiationis alicuius sive vectigalis sive etiam rei unius*”¹⁵

С обзиром на сврху удруживања, као и врсту имовине која се уносила у ортаклук, постојало је више врста ортаклука: *societas omnium bonorum*, *societas quaestus*, *societas unius rei* и *societas alicuius negotiationis*.

Societas omnium bonorum је заједница живота и рада тј. целокупне имовине ортака како садашње тако и будуће.

Societas quaestus представља заједницу будуће имовине стечене пословном делатношћу ортака. Изгледа да се овакав ортаклук претпостављао уколико се уговорне стране не би другачије договориле.

Societas unius rei је споразум о обављању тачно одређеног посла, на пример, ради куповине робова.¹⁶

Привредно најважнији облик је био *societas alicuius negotiationis*, стварање удружења за трајно обављање одређене делатности. Овој врсти су припадале *societates publicanorum* (удружења публикана за закуп пореза, царина и јавних радова), *societates venaliciozum* (трговачка удружења), *societates argentariorum* (удружења банкара). Овакав ортаклук је по многим елементима близак корпорацији (на пример, професионалном удружењу занатлија или превозника), али има привредни, а не социјални или верски циљ. Могу се чути мишљења да је чланство у тој врсти удружења било преносиво и наследиво, па да су она имала статус правног лица, али је то спорно.¹⁷

¹³ Gai Inst., III, 154a.

¹⁴ Gai Inst., III, 148.

¹⁵ Друштва се уговарају било у погледу свих добара, било неког посла, било пореза, било чак и поједине ствари. D. 17, 2, 5.

¹⁶ Сличан институт постоји у енглеском праву под називом Joint venture agreement, и означава уговор који се користи када се две или више страна окупе ради извођења појединачног пословног пројекта.

¹⁷ Детаљније: М. Милошевић, *Римско право*, Београд, 2009, 384.

Права и обавезе уговорних страна

Из уговора о ортаклуку као синалагматичног контракта настају узајамна права и обавезе ортака.¹⁸

Како су битни елементи уговора о ортаклуку улог и циљ, једна од обавеза ортака је да унесу улог према уговору. Улог је могла бити било каква вредност: новац, имовина, појединачне ствари, права или рад.¹⁹ Размера улога није морало бити једнака. На тај начин стечена имовина ортаклука не припада ортаклуку као целини, јер *societas* није субјект у праву. Имовина припада појединим члановима заједнице и она може постати сусвојина ортака (*societas quoad sortem*) или може бити унета само ради употребе (*societas quoad usum*).

Ортаци имају право да учествују у подели добити и губитака. Правници Квинт Муције и Сервије Сулпиције из периода републике су имали различита мишљења о томе да ли удео појединог ортака у добити може бити различит у односу на његов удео у ризику.

Квинт Муције је сматрао да је то супротно самој природи ортаклука.

Међутим, Сервије Сулпиције је сматрао да је такав ортаклук могућ у тој мери да би се чак могло уговорити тако да неко уопште не учествује у ризику, а ипак дели добит, ако је његов удео толико драгоцен да је са гледишта правичности оваква клаузула оправдана.²⁰

Прихваћено је становиште Сервија Сулпиција. Он је, наиме, пошао од принципа аутономије воље и сматрао да ортаци треба да деле добит и губитак онако како је уговорено (притом су могли предвидети и да неко не учествује у ризику, а да ипак дели добит). Уколико ортаци то питање нису уговором регулисали, добит и губитак ће се делити на једнаке делове, без обзира на висину улога појединог ортака. „Ништав је једино онај уговор о ортаклуку по којем би поједини члан сносио само губитак и уједно био искључен од добитка (*societas leonina*)”²¹

У Јустинијановим *Дигестима* се наводи живописан пример како је у пракси изгледала подела губитака. „Неки су засновали друштво за трговину оделом. Један од њих кренуо је на пут да би купио робу, па је пао у руке разбојника и изгубио је свој новац, робови су му били рањени, а он је изгубио и своје ствари. Јулијан каже да је штета заједничка, и због тога треба на основу *actio pro socio* признати половину штете како за новац тако и за остале ствари које је ортак носио са собом, али само за оне које су ношене у вези са путовањем учињеним у

¹⁸ О томе: М. Horvat, *op. cit.*, Zagreb, 1998, 282.

¹⁹ *Societatem, uno pecuniam conferente, alio operam, posse contrahi, magis obtinuit.* – С. Ј. 4, 37,1 (Могуће је основати ортаклук у коме би једни улагали новац, а други рад).

²⁰ Gai Inst., III, 149.

²¹ О томе: М. Boras i L. Margetić, *op. cit.*, 167. *Societas leonine* (lat. *Societas* – удружење, заједница и *leoninus* – лављи, лавовски), ортаклук код којег би уговором о оснивању било предвиђено да неки ортак сноси само губитке, а не учествује у подели добити. Овај ортаклук је добио назив по Езоповој басни где је лав покушао да наметне сличан договор осталим животињама.

циљу куповине робе за друштво. Али исто тако веома исправно одобрава Јулијан да и трошкове лекара треба признати и расподелити их према уделима ортака²².

Socii су дужни да се у обављању својих послова понашају у складу с начелом *bonae fidei*. Степен одговорности ортака је био различит у различитим периодима. У обављању заједничких послова ортаци су један другога одговарали, у почетку само за *dolus*. Касније је одговорност проширена и на *culpa*, која се може сматрати кршењем поверења. И Улпијан је у једној од својих максима забележио да ортаци један другога одговарају за намерно и нехато наношење штете ортаклуку.²³ Гај је био сличног мишљења. *Socius, socio etiam culpaе nomine tenetur, id est desidiaе atque negligentiaе* (ортак одговара ортаку и за нехат, тј. нерад и немарност).²⁴ У Јустинијановом праву одговорност за *culpa* сведена је на *culpa levis in concreto*.

Ортаклук као облигациони однос који се тиче само ортака, никако не утиче на приватноправни положај појединог ортака, насупрот корпорацији.²⁵ Отуда важи правило да ортак мога ортака није и мој ортак, „*Socii mei socius, meus socius non est*“.²⁶ Зато сваки од ортака обавља послове као посредни заступник, односно у своје име, а за рачун ортака. С обзиром да делује као мандатар, сваки од ортака је дужан да ефекте правних послова пренесе на остале ортаке.

Гашење и заштита

Улпијан је све разлоге који се односе на престанак ортаклука сврстао у четири групе: *ex personis, ex rebus, ex voluntate, ex actione*.²⁷

Разлози *ex personis* се односе на личност ортака и то су: смрт ортака²⁸, губитак статуса, инсолвентност. С обзиром да је уговор о ортаклуку уговор *intuitu personae*, смрт ортака доводи до гашења ортаклука. Наследници умрлог ортака могу уговорити нови ортаклук, а у случају да остали ортаци наставе са заједничким деловањем и тада се сматра да је настао нови ортаклук. Такође се сматра да губитак статуса (*capitis deminutio maxima* и *media*) доводи до престанка ор-

²² D. 17. 2. 52. 4 (*Ulpianus libro trigensimo primo ad edictum*). *Quidam sagariam negotiationem coierunt: alter ex his merces comparandas profectus in latrones incidit suamque pecuniam perdidit, servi eius vulnerati sunt resque proprias perdidit. Dicit Iulius damnum esse commune ideoque actione pro socio damni partem dimidiam adgnosere debere tam pecuniae quam rerum ceterarum, quas secum non tulisset socius nisi ad merces communi nomine comparandas proficisceretur. Sed et si quid in medicos impensum est, pro parte socium agnosere debere rectissime Iulius probat.*

²³ D. Ulp. 17, 2, 52, 2. *Socios inter se dolum et culpam praestare oportet.*

²⁴ D. 17, 2, 72.

²⁵ Види: К. Салковски, *Институције с историјом римској приватној права*, Београд, 1894, 397.

²⁶ D. Ulp. 50, 17, 47, 1. Ортак мога ортака, није мој ортак.

²⁷ D. Ulp. 17, 2, 63, 10. *Societas solvitur ex personis, ex rebus, ex voluntate, ex actione.*

²⁸ Pomp. D. 17, 2, 59. pr. *Morte socii solvitur societas, ut nec ab initio pacisci possimus, ut heres etiam succedat societati* (смрћу ортака престаје друштво па не можемо на почетку уговорити да такође и наследник улази у друштво).

таклука, јер се по *ius civile* губитак статуса изједначава са смрћу; али ако и даље постоји сагласност да се продужи ортаклук, сматра се да је настао нови уговор о ортаклуку.²⁹

Societas престаје *ex rebus* када дође до постизања уговореног циља или када наступи немогућност постизања истог, исцрпљивањем уложене имовине као и истеком рока на који је био уговорен.

Што се тиче разлога који се тичу воље ортака *ex voluntate*, с обзиром да он настаје споразумом ортака на исти начин може и да престане (*contrarius dissensus*) као и једностраним отказом било којег члана (*renuntiatio*) који може бити дат у било које време осим у невреме. Ако би остали ортаци одлучили да наставе да продуже заједничко деловање, сматрало би се да су закључили нови уговор. Али, ортак који на тај начин прекине уговор ослобађа ортаке од себе, а не себе од њих (*socium a se, non se a socio liberat*) одговоран је другим ортацима за штету коју претрпе ако се та штета може приписати његовој кривици.³⁰

До престанка ортаклука може доћи и услед подизања тужбе *ex actione*. Ортаци су могли да користе неколико различитих тужби у зависности од основа тужебног захтева.

Тужба којом је ортак могао да тужи као и да буде тужен звала се *actio pro socio*. Она је спадала је у *iudicium bonae fidei*, а за осуђеног је то значило губитак части (*infamia*). Могли су да је користе за уношење улога, поделу ефеката правних послова које је стекао поједини члан, поделу добити, накнаду губитака као и накнаду трошкова које имао поједини члан. С обзиром да је однос између ортака био по угледу на братски, осуђени је био дужан да плати „само онолико колико може” (*id quod facere potest*). Ова повластица „братског права” се називала *beneficium competentiae*, а постојала је и у споровима између брачних другова.

Actio communi dividundo су ортаци користили за поделу заједничке имовине у случају сувласништва.

Actio furti и *actio legis Aquiliae* су могле бити коришћење у случајевима извршења крађе или оштећења ствари које припадају имовини ортака.

Уговор о ортаклуку у Српском грађанском законнику из 1844. године – непосредни утицај римског права

О уговору о ортаклуку у оквиру Српског грађанског законика говори се у глави XXVII од 723–758. члана.³¹

²⁹ Gai Inst., III, 153.

³⁰ О томе: М. Милошевић, *op. cit.*, 384–385.

³¹ Српски грађански законик или пун назив Грађански законик за Кнежевину Србију је донет 11. марта 1844. године. Редактор овог законика био је Јован Хаџић, писац, оснивач Матице српске, дописни члан Друштва српске словесности и Српског ученог друштва. С обзиром да је Српски грађански законик донет по угледу на Аустријски грађански законик из 1811. године,

СГЗ дефинише ортаклук као консенсуални уговор који настаје сагласношћу воља два или више лица.

„Уговор ортачки бива онда, кад се два или више њих лица сложе, да свој труд, или и ствари своје уложе на то, да корист, која се отуд добије, међу собом деле”.³²

Што се тиче врста ортаклука, СГЗ стипулише три од четири врсте које су постојале у римском праву: *societas omnium bonorum*, *societas unius rei* и *societas quaestus*. Ове три врсте нису одређене римским терминима већ се каже да се ортачки уговор може односити на сва добра без разлике и изузећа, као и на само једну индивидуално одређену ствар.

Када је у питању *societas quaestus* тек посредним начином се може доћи до закључка да и њега препознаје СГЗ. Члан 725 каже да уколико се ортаци буду договорили да уложе сву имовину да ће се такав уговор односити само на садашњу, а не и будућу имовину, као и да уколико они буду одредили само будућу имовину, да се та имовина односи на оно што ће они тек стећи својом делатношћу.

„Ако би неопредељено било речено све имање, опет се не разумева будуће имање но садашње; ако би изражено било и будуће имање, опет се не разумева оно што ће се наследити, но само оно, што ће се додати”³³.

Улог је, као и у римском праву могао бити у стварима или раду. Имовина коју би ортаци унели као улог постала би заједничка својина, за разлику од римског права где је та имовина била у облику сусвојине. Решење које је такође супротно римском односи се на висину улога. Наиме, сваки од ортака је био дужан да уложи једнак део, осим ако није било другачије уговорено. Ортак који би уложио само рад, имао је права само на деобу добити, а не и на главницу.

Поделу добити, СГЗ је уопштено одредио на следећи начин:

„Деоба користи треба на задовољство свију ортака да испадне; и ту висина гласова не пресуђује, но треба онако да буде, као што деобе у опште бивају”.³⁴

И овде се добит дели према висини улога. У осталим члановима се детаљно одређује начин поделе добити када је улог само у раду, начин поделе добити која се не састоји у новцу, као решење када постоји само губитак, а не и добит.

СГЗ говори о одговорности ортака само у једном члану и регулише је на општи начин.

„Сваки ортак одговара за штету, коју би својом кривицом прозроковао, и дужан је накнадити”.³⁵ У наставку истог члана говори о (не)могућности компензације штете коју би ортак причинио и користи коју би постигао за ортаклук. Ту могућност СГЗ допушта само уколико би ортак надокнадио штету новим послом и уједно и добит остварио.

оба законика своје корене имају у римском праву. У даљем тексту: СГЗ.

³² Законик Грађански за Књажество Србско, Књигопечатња Књажества Србског, Београд, 1844.

³³ Ibid.

³⁴ Ibid.

³⁵ Ibid.

Заједничко обављање послова, СГЗ поверава заступнику.

„Онај, коме би се деловодство поверило, био ортак, или стран, један или више њих, сматраће се као пуномоћник”³⁶

За разлику од римског права где је *mandatar* био обавезан да ефекте правних послова пренесе на остале ортаке, овде је заступник обављао послове на основу пуномоћја које би му дали сви ортаци. Пуномоћник је могао да буде како један од ортака тако и треће лице. Такође, послове пуномоћника је могло да обавља једно лице или више њих. Пуномоћника су по СГЗ бирали сви ортаци, већином гласова. Ортак који би обављао послове пуномоћника био је дужан да води пословне књиге и да их покаже осталим ортацима када они затраже. Ортакско друштво је могло да се обавезе према трећима само на основу пуномоћја.

Разлозима престанка ортаклука, СГЗ је поверио осам чланова. Ортаклук, најпре престаје када се уговорени посао заврши, услед немогућности настављања започетог посла, исцрпљивањем ортакче главнице као и када је уговорено време трајања ортаклука истекло. Ортакчи уговор може престати и пре времена уколико неки од ортака умре или иступи. Али Законик наглашава да ће се то десити једино уколико умре или иступи ортак од чије је способности зависило руковођење ортаклуком. Уколико ортакско друштво броји само два ортака, смрћу једног од њих престаје уговор о ортаклуку. Као и у римском праву, ортакча права и дужности не прелазе на наследнике. Такође, ортаклук престаје пре времена и кад неко од ортака не испуњава уговорене услове, падањем под стечај, проглашењем од стране суда за расипника, падањем под старатељство, губитком поверења. Уколико време трајања ортаклука није одређено нити то произилази из природе посла, сваки ортак може да иступи када хоће, само не у невреме.

„О простој удрузи” у Општем имовинском законнику за Кнежевину Црну Гору из 1888. године

Ортаклук или како га назива Општи имовински законик за Кнежевину Црну Гору³⁷ ОИЗ – проста удруга, смештен је у шестом делу, разделу II под називом „О простој удрузи” и обухвата материју од седам чланова.³⁸ Иако броји мали број чланова, овај институт је свеобухватно дефинисан. Валтазар Богишић, најпре даје појам и објашњење саме речи удруга, затим даје дефиницију уговора,

³⁶ Чл. 737 СГЗ.

³⁷ Општи имовински законик за Кнежевину Црну Гору Валтазара Богишића је донет 1888. године. Валтазар Богишић био је српски историчар права, министар правде Црне Горе, професор, правник. Овај законик представља комбинацију народних обичаја и класичних римских основа исказаних на једноставан и лако разумљив начин. Величанственост овог дела упутпуњују изреке које о основи подсећају на римске сентенце, а опет су написане лаким, поетичним и у потпуности одговарајућим стилом. Његов рад на овом законнику је трајао шеснаест година што сведочи о његовој темељитости и одговарању стварним потребама. У даљем тексту ОИЗ.

³⁸ Чл. 885–891.

правећи разлику између сличних појмова, регулише улог, одговорност ортака и ову тему завршава сликовитим примером.

„Удружење је или удруга оно исто што обично народ туђјом ријечју зове ортаклук или ортачина; или што се домаћом ријечју називље друштво или дружина.³⁹

И овде је удруга преузела све елементе дефиниције постављене у римском праву, као и у СГЗ: консенсуални уговор („*двојица или више њих везују, један њрема друјоме*”), теретан („*сјединији свој њруд и сѡарање, своје новце или друје имаовинске сѡвари*”), *bonae fidei* („*ред је, дакле, да међу њима влада њошѡуна вјерностѡ, њошѡење и искреностѡ*”) са истим циљем – „*ради досѡижења какве заједничке цијели*”.

Улог је могао бити у стварима или раду. ОИЗ на неки начин даје више права ортаку који улаже рад од осталих, јер каже да они могу имати права која остали немају. У римском праву важеће *ius fraternitatis* је овде изражено кроз члан 890 који каже да је ортаклук налик на братски однос и да би зато између ортака требало да влада потпуна верност, поштење и искреност.

Што се тиче њихове одговорности, ортаци су одговарали за *culpa levis in concreto*, јер послове треба да обављају са истом пажњом са којом обављају своје послове. У последњем члану напомиње како треба пресудити у сваком конкретном случају у вези са питањем иступања из друштва и одлучивања о томе да ли је иступање било у невреме и том приликом даје и живописно објашњење: „Тако на пример: излаз је у невријеме, ако тиме пропада или се умањује или отешчава дружини добитак који би без тога имала; исто тако и кад доноси какву другу замашнију штету удрузи. Сва је прилика да излаз није без зле мисли, кад од тога бива корист или каква олакшица само другу који иступа, а тек штета осталим друговима”.⁴⁰

Резиме

Уговор о ортаклуку је консенсуални, обострано обавезујући уговор *bonae fidei*. Настао је у оквиру римског права и то у оном тренутку када је развој друштвено-економских односа, а посебно трговине захтевао неформалне форме ради лакшег обављања правног промета. Ако се занемаре мале разлике које постоје у регулисању појединих правих питања, које су заправо последица прилагођавања римског права на правни систем конкретне државе, може се рећи да су Српски грађански законик из 1844. године и Општи имовински законик за Црну Гору остали у оквирима римског права.

---

³⁹ Општи имовински законик за Књажевину Црну Гору 1888. године.

⁴⁰ Ibid.

Литература

- Борас, Миле, и Лујо Маргетић. *Римско право*. Загреб, 1986.
- Бујуклић, Жика. *Римско приватно право*. Београд, 2014.
- Вајс, Алберт, и Љубица Кандић. *Општа историја државе и права*. Београд, 1996.
- Даниловић, Јелена, и Обрад Станојевић. *Текстови римског права*. Београд, 1993.
- Игњатовић, Марија. *Правна правила Римског права*. Ниш, 2014.
- Милошевић, Мирослав. *Римско право*. Београд, 2009.
- Николић, Драган. *Историја права, стари и средњи век*. Ниш, 2012.
- Ромац, Анте. *Рјечник римског права*. Загреб, 1983.
- Салковски, Карл. *Институције с историјом римског приватног права*. Београд, 1894.
- Стојчевић, Драгомир, и Анте Ромац. *Dicta et regulae iuris*. Београд, 1984.
- The Oxford International Encyclopedia of Legal History*. Oxford, 2008.
- Хорват, Марјан. *Римско право*. Загреб, 1998.

Извори

- Станојевић, Обрад, и Јелена Даниловић. *Текстови из римског права*. Београд, 1993.
- Законик Грађански за Књажество Србско. Београд: Књигопечатња Књажества Србског, 1844.
- Општи имовински законик за Књажевство Црну Гору. Париз 1888.